

ბანკის მსესხებელი ბიზნესის საწარმოებისა და ფიზიკური პირების კრედიტუნარიანობის შეფასების თავისებურებები

ლელია დოლიძე
სტუ დოქტორანტი

რეზიუმე

შესწავლილია საკრედიტო ოპერაციების რისკის შეფასების სისტემაში კლიენტის კრედიტუნარიანობის ცნება და ადგილი; ჩამოყალიბებულია კომერციული ბანკის მსხვილი და საშუალო კლიენტების, მცირე ბიზნესის საწარმოებისა და ფიზიკური პირების კრედიტუნარიანობის ფინანსური კოეფიციენტების მეშვეობით შეფასების თავისებურებები.

საკვანძო სიტყვები: კრედიტუნარიანობა; საკრედიტო პორტფელი; საკრედიტო რისკი; საკრედიტო კრიტერიუმები; ფინანსური კოეფიციენტები.

შესავალი

კლიენტის კრედიტუნარიანობის ცნებასთან და კრიტერიუმებთან მიმართებაში, კომერციული ბანკის მსესხებლის **კრედიტუნარიანობა** განიმარტება, როგორც – კლიენტი-მსესხებლის მიერ საკუთარი სავალო ვალდებულებების (ძირითადი ვალისა და პროცენტების) სრულად და ვადებში გადახდის შესაძლებლობა. მსესხებლის კრედიტუნარიანობა, მისი **გადახდისუნარიანობისაგან** განსხვავებით, არ აფიქსირებს არგადახდებს გასული პერიოდის მიხედვით ან გარკვეულ თარიღზე, არამედ გადახდისადმი შესაძლებლობის პროგნოზირებას ახდენს უახლოეს პერსპექტივაზე. კრედიტუნარიანი კლიენტები ბანკის, მიმწოდებლებისა და ბიუჯეტისადმი ხანგრძლივ არგადახდებს არ დაუშვებენ.

მსესხებლის კრედიტუნარიანობის დონე საკრედიტო ოპერაციის რისკის შეფასების სისტემაში შემადგენელს წარმოადგენს, რომელიც ბანკის ინდივიდუალური (კერძო) რისკე-

ბის ჯგუფს მიეკუთვნება. სასესხო ოპერაციის რისკი შედგება მსესხებლის რისკისა და პროდუქტის რისკისაგან. ბანკის კლიენტის კრედიტუნარიანობა წარმოადგენს მსესხებლის რისკის ხარისხის გამოხატულებას, რომლის ფაქტორებია: კლიენტის საქმიანობის ეფექტიანობა, მისი კაპიტალის საკმარისობა, რეპუტაცია, მენეჯერის პროფესიონალიზმი, ბალანსის ლიკვიდობა, ფონდების წრებრუნვის უწყვეტადობა და ა.შ. მსესხებლის რისკის ფაქტორებისაგან უშუალოდ ბანკის კლიენტის კრედიტუნარიანობის შეფასების კრიტერიუმები გამომდინარეობენ.

მსოფლიო და ეროვნული საბანკო პრაქტიკა **კლიენტის კრედიტუნარიანობის შემდეგი კრიტერიუმების** გამოყოფის შესაძლებლობას იძლევა: კლიენტის ხასიათი; სახსრების სესხების შესაძლებლობა: მიმდინარე საქმიანობის მსვლელობაში ვალის დასაფარავად შემოსავლების გამომუშავების შესაძლებლობა (ფინანსური შესაძლებლობა); კაპიტალი; კრედიტის უზრუნველყოფა; საკრედიტო ოპერაციების განხორციელების პირობები; კონტროლი, რომლებიც მთლიანობაში მისი შეფასების შემდეგი სახის ხერხებს განსაზღვრავენ: საქმიანი რისკის შეფასება; მენეჯმენტის შეფასება; კლიენტის ფინანსური მდგომარეობის შეფასება ფინანსური კოეფიციენტების საფუძველზე; ფულადი ნაკადების ანალიზი; კლიენტის შესახებ ინფორმაციის შეგროვება; კლიენტის მუშაობაზე დაკვირვება ადგილზე გასვლის გზით.

კრიტერიუმებისა და შეფასების ხერხების ერთიანობის მიუხედავად, არსებობს: იურიდიული და ფიზიკური პირების, მსხვილი, საშუალო და მცირე კლიენტების კრედიტუნარიანობის ანალიზის სპეციფიკა, რომელიც შეფასების გამოყენებადი ხერხების, ასევე მათი შინაარსის კომბინაციაში მდგომარეობს.

• მსხვილი და საშუალო საწარმოების კრედიტუნარიანობა.

1. საკრედიტო ოპერაციის რისკის შეფასების სისტემაში კლიენტის კრედიტუნარიანობის ადგილი. მსხვილი და საშუალო საწარმოების კრედიტუნარიანობის შეფასება – ბალანსის ფაქტიურ მონაცემებზე, მოგებისა და ზარალის შესახებ ანგარიშგებაზე, საკრედიტო განაცხადზე, კლიენტის ისტორიის შესა-

ხებ ინფორმაციაზე და მის მენეჯმენტზე არის დაფუძნებული. მსოფლიო და ეროვნულ პრაქტიკაში კომერციული ბანკის კლიენტების კრედიტუნარიანობის შეფასებისათვის ხუთ ჯგუფად დაყოფილი შემდეგი ფინანსური კოეფიციენტების სისტემა გა-მოიყენება:

მაჩვენებლების ნორმატიული დონეები

მაჩვენებელი:	ნორმა- ტიული დონე*:
• ლიკვიდობის კოეფიციენტები: • მიმდინარე ლიკვიდობის კოეფიციენტი; • სწრაფი (ოპერატიული) ლიკვიდობის კოეფიციენტი.	2-1,25
• ეფექტიანობის (ბრუნვადობის) კოეფიციენტები: • მარაგების ბრუნვადობის; • დებიტორული დავალიანების ბრუნვადობის; • ძირითადი კაპიტალის (ფიქსირებული აქტივების); ბრუნვა-დობის; • აქტივების ბრუნვადობის.	
• ფინანსური ლევერაჟის კოეფიციენტები: • ყველა სავალო ვალდებულებების (მოკლევადიანები და გრძელვადიანები) შეფარდება აქტივებთან; • ყველა სავალო ვალდებულების შეფარდება საკუთარ კაპი-ტალთან; • ყველა სავალო ვალდებულებების შეფარდება აქციონერულ კაპიტალთან; • ყველა სავალო ვალდებულებების შეფარდება მატერიალურ აქციონერულ კაპიტალთან (აქციონერულ კაპიტალს – არამ-ატერიალური აქტივები); • გრძელვადიანი დავალიანების შეფარდება ფიქსირებულ (ძირითად) აქტივებთან; • საკუთარი კაპიტალი შეფარდება აქტივებთან; • საბრუნავი საკუთარი კაპიტალის შეფარდება მიმდინარე აქ-ტივებთან.	
• მომგებიანობის კოეფიციენტები: • მოგების ნორმის კოეფიციენტი; • რენტაბელობის კოეფიციენტი; • აქციაზე მიგების ნორმის კოეფიციენტი.	

• ვალის მომსახურების კოეფიციენტები (საბაზრო კოეფიციენტები): • პროცენტის გადაფარვის კოეფიციენტი; • ფიქსირებული გადახდების გადაფარვის კოეფიციენტი.	
--	--

შენიშვნა* : მსოფლიო ბანკის სპეციალისტების მიერ სხვადასხვა პერიოდებში რეკომენდირებული მონაცემები.

◀ კოეფიციენტების I ჯგუფი :

- **მიმდინარე ლიკვიდობის კოეფიციენტი (Kმლ.)** – გვიჩვენებს, შეუძლია თუ არა მსესხებელს პრინციპში საკუთარი გრძელვადიანი ვალდებულებების მიხედვით ანგარიშსწორების განხორციელება. იგი გაიანგარიშება შემდეგი ფორმულით:

Kმლ. = მიმდინარე აქტივები : მიმდინარე პასივები.

- **სწრაფი (ოპერატიული) ლიკვიდობის კოეფიციენტი (Kსლ.)** – მსესხებლის მიერ, ბანკის ვალის ვადაში დაფარვისათვის, ბრუნვიდან სახსრების (ლიკვიდური აქტივებია – ფულადი სახსრები, დებიტორული დავალიანება, სწრაფად რეალიზებადი მარაგები) ფულად ფორმაში სწრაფად გამონთავისუფლების შესაძლებლობის პროგნოზირების მახასიათებელია. იგი გაიანგარიშება ფორმულით:

Kსლ. = ლიკვიდური აქტივები : მიმდინარე პასივები.

◀ კოეფიციენტების II ჯგუფი :

- **ეფექტიანობის (ბრუნვადობის) კოეფიციენტები (Kეფ.)** – შემავსებელი მახასიათებლებია პირველი ჯგუფის კოეფიციენტების – ლიკვიდობის მაჩვენებლებისა და უფრო დასაბუთებული დასკვნის გაკეთების შესაძლებლობას იძლევა (მაგალითად, თუ ლიკვიდობის მაჩვენებლები დებიტორული დავალიანებისა და მარაგების ღირებულების ზრდის ხარჯზე იზრდება, ერთდროულად მათი ბრუნვადობის შენელებისას, მსესხებლის კრედიტუნარიანობის კლასის ამალგება არ შეიძლება). ეფექტიანობის კოეფიციენტების ჯგუფში შედიან შემდეგი მაჩვენებლები:

ა) **მარაგების ბრუნვის ხანგრძლივობა დღეებში = მარაგების**

საშუალო ნაშთები პერიოდში : ერთდღიანი ამონაგები რეალიზაციიდან;

ბ) მარაგების ბრუნვის რაოდენობა პერიოდში = ამონაგები რეალიზაციიდან : მარაგების საშუალო ნაშთები პერიოდში;

გ) დებიტორული დავალიანების ბრუნვადობა დღეებში = დავალიანების საშუალო ნაშთები : ერთდღიანი ამონაგები რეალიზაციიდან;

დ) ძირითადი კაპიტალის (ფიქსირებული აქტივების) ბრუნვადობა = ამონაგები რეალიზაციიდან : ძირითადი ფონდების საშუალო ნარჩენი ღირებულება პერიოდში;

ე) აქტივების ბრუნვადობა = ამონაგები რეალიზაციიდან : აქტივების საშუალო სიდიდე პერიოდში.

◀ კოეფიციენტების III ჯგუფი :

- ფინანსური ლევერაჟის კოეფიციენტები – მსესხებელი საკუთარი კაპიტალით უზრუნველყოფის ხარისხის მახასიათებლებია. როგორც ცხრილი 1-დან ჩანს, აღნიშნული კოეფიციენტის გაანგარიშების ვარიანტები სხვადასხვაა, მაგრამ ეკონომიკური აზრი ერთია: საკუთარი კაპიტალისა და მოზიდული სახსრებიდან კლიენტის დამოკიდებულების ხარისხის შეფასება.

◀ კოეფიციენტების IV ჯგუფი :

- მომგებიანობის კოეფიციენტები – მთლიანი კაპიტალის გამოყენების ეფექტიანობის მახასიათებლებია, მისი მოზიდული ნაწილის ჩათვლით. აღნიშნული კოეფიციენტების ნაირსახეობებს წარმოადგენს შემდეგი:

ა) მოგების ნორმის კოეფიციენტი = მთლიანი მოგება გადასახადების გადახდამდე : ამონაგები რეალიზაციიდან;

ბ) რენტაბელობის კოეფიციენტი = მოგება პროცენტებისა და გადასახადების გადახდამდე : აქტივები ან საკუთარი კაპიტალი;

გ) შემოსავალი აქციაზე = დივიდენდები ჩვეულებრივ აქციებზე : ჩვეულებრივი აქციების საშუალო რაოდენობა;

დ) დივიდენდური შემოსავალი (%) = წლიური დივიდენდი ერთ აქციაზე x 100 : ერთი აქციის საშუალო საბაზრო ფასი.

< კოეფიციენტების V ჯგუფი :

• **ვალის მომსახურების კოეფიციენტები (საბაზრო კოეფიციენტები) –** გვიჩვენებენ, თუ მოგების რა ნაწილს შთანთქავს პროცენტები და ფიქსირებული გადახდები. მათი საერთო თანხა გაიანგარიშება შემდეგი სახით:

ა) პროცენტის გადაფარვის კოეფიციენტი = მოგება პერიოდში : საპროცენტო გადახდები პერიოდში;

ბ) ფიქსირებული გადახდების გადაფარვის კოეფიციენტი = მოგება პერიოდში: (პროცენტები + ლიზინგური გადახდები + დივიდენდები პრივილეგირებული აქციების მიხედვით + დანარჩენი ფიქსირებული გადახდები).

კრედიტუნარიანობის ძირითადი ფინანსური კოეფიციენტები გაიანგარიშება ბალანსების მიხედვით საშუალო ნაშთების საფუძველზე საანგარიშგებო პერიოდებში. მაჩვენებლები პირველი რიცხვისათვის ყოველთვის ვერ გამოხატავენ საქმის რეალურ მდგომარეობას და ანგარიშგებაში შედარებით ადვილად დამახინჯდებიან. **ამიტომ მსოფლიო პრაქტიკაში** ასევე კოეფიციენტების ისეთი სისტემა გამოიყენება, რომლებიც **შედეგების ანგარიშების** საფუძველზე გაიანგარიშება. აღნიშნული ანგარიში მოიცავს ბრუნვების საანგარიშგებო მაჩვენებლებს პერიოდებში. **საწყის ბრუნვით მაჩვენებელს წარმოადგენს ამონაგები რეალიზაციიდან და მისგან ცალკეული ელემენტების (მატერიალური და შრომითი დანახარჯების, პროცენტების, გადასახადების, ამორტიზაციის და ა. შ.) გამოკლებით მიიღება შუალედური მაჩვენებლები და ჯამში ღებულობენ წმინდა მოგებას პერიოდში.**

დაბრუნების უზრუნველსაყოფად შეიძლება ლიკვიდური საკონელიც იქნას გამოყენებული.

დასკვნა

• ჩამოყალიბებულია მსხვილი, საშუალო და მცირე ბიზნესის საწარმოების კრედიტუნარიანობის შეფასების მეთოდოლოგიები, ასევე კომერციული ბანკის კლიენტების კრედიტუნარიანობის შეფასების ფინანსური კოეფიციენტები და მსოფლიო

პრაქტიკაში გამოყენებადი კოეფიციენტების სისტემა, რომლებიც შედეგების ანგარიშის საფუძველზე გაიანგარიშებიან;

- განხილულია ფულადი ნაკადისა და საქმიანი რისკის ანალიზები როგორც კლიენტის კრედიტუნარიანობის შეფასების ხერხები და კლიენტის კრედიტუნარიანობის კლასის განსაზღვრის მეთოდოლოგია;

- შეთავაზებულია ფიზიკური პირის კრედიტუნარიანობის შეფასების მოდელები დაფუძნებული მოთხოვნილი სესხისა და მისი შემოსავლის, მსესხებლის ფინანსური მდგომარეობის საერთო შეფასებისა და მისი ქონების ღირებულების თანაფარდობებზე, ოჯახის შემადგენლობაზე, პირადულ დახასიათებებზე, საკრედიტო ისტორიის შესწავლაზე, ასევე ფიზიკური პირის კრედიტუნარიანობის მისი გადახდისუნარიანობის ფინანსური მაჩვენებლების საფუძველზე შეფასების მეთოდოლოგია.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Банковское дело: Учебник / **О.И. Лаврушин, И.Д. Мамонова, Н.И. Валенцева** (и др.); под ред. проф. О.И. Лаврушина. – Москва: КНОРУС, 2009. – 768 с.

2. **Панова Г.С.** – Кредитная политика коммерческого банка. – Москва: ДИС, 1997.

3. **კოვზანაძე ი., კონტრიძე გ.** – თანამედროვე საბანკო საქმე: თეორია და პრაქტიკა. – თბილისი, გამომცემლობა შპს «სეზანი», 2014. – 548 გვ.

4. **ხანთაძე გ., ცაავა გ.** – საბანკო ოპერაციები (სახელმძღვანელო). – თბილისი, გამომცემლობა შპს «წიგნის სახელოსნო», 2012. – 400 გვ.

5. **ცაავა გ., ხანთაძე გ.** – საბანკო საქმე (თეორია, მეთოდები და პრაქტიკა), სახელმძღვანელო. – თბილისი, გამომცემლობა «დანი», 2014. – 600 გვ.

6. **ასათიანი ვლ., ცაავა გ.** – კომერციული ბანკის საქმიანობის ფინანსური ანალიზი (თეორია, მეთოდები და პრაქტიკა). – თბილისი, გამომცემლობა «დანი», 2014. – 500 გვ.

7. **ცაავა გ., ხანთაძე გ.** – საბანკო მენეჯმენტი (თეორია, მე-

თოდები და პრაქტიკა), სახელმძღვანელო. – თბილისი, გამომცემლობა «დანო», 2015. – 800 გვ.

REFERENCES:

1. Banking. (Manual) O. Lavrushin I.D. Mamedov N Valetnseva. Knorus 2009 768p. (In Russian language);
2. Panova GS – The credit policy of the commercial bank. – Moscow: DIS 1997. (In Russian language);
3. Kovzanadze I., Kontridze C. – Modern Banking : Theory and Practice.- Tbilisi, Publishing Ltd. “Cezanne “, 2014. – 548 p(In Georgian language);
4. Khantadze c., Tsaava - C. – Banking operations(manual). -Tbilisi Publishing Ltd. “ Tsignis Saxelosno “, 2012. – 400 p. (In Georgian language);
5. Tsaava - C., Khantadze C. – Banking (Theory, methods and practice), manual. – Tbilisi, published by “ Dan”, 2014. – 600 p. (In Georgian language);
6. Asatiani VI., Tsaava - C. – Commercial bank ‘s financial analysis (theory, methods and practices). – Tbilisi, published by “ Dan”, 2014. – 500 p. (In Georgian language);
7. Tsaava - c., Khantadze c. – Bank Management (theory, methods and practice), manual. – Tbilisi, published by “ sisters “, 2015. – 800 p. (In Georgian language);

**THE FEATURES OF ASSESSING THE CREDIT
WORTHINESS OF BANK BORROWER
BUSINESS, ENTERPRISES AND INDIVIDUALS**

Leila Dolidze

PhD Student of GTU

RESUME

1. Formulation of a methodology for assessing the creditworthiness of Bank borrower business and enterprises, and financial coefficient of customer creditworthiness of the commercial bank and in the world used the system coefficient calculated on the basis of the accounts of the results;

2. Consider cash flow analysis and business risk as the means of assessing the creditworthiness of the customer and the method of determining the class of the borrower's creditworthiness;

3. Proposals are scoring a model for the credit assessment fiscal person based on the ratio of the loan requested and its income, the overall assessment of the financial situation of the borrower and the value of his property, family income structure, personal characteristics, the study credit history, as well as the methodology for assessing the creditworthiness of an individual based on the financial performance of its solvency.

Keywords: Creditworthiness; Credit interest; Credit risk; Credit Criterion; Financial ratios.